

**Türkiye'de Yoksul Hanelerde Yaşayan Kadınların
Enformel İstihdama Katılma Nedenleri**

*Causes of Women Living in Poor Households Participation in the
Informal Employment in Turkey*

Dr. İrep Bayat

Ocak 2015, Cilt 6, Sayı 1, Sayfa: 53-69
January 2015, Volume 6, Number 1, Page: 53-69

P-ISSN: 2146-0000
E-ISSN: 2146-7854

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL
İsmail AKBIYIK
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF
Dr. Erdem CAM

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / DESK EDITOR
C. Güliz BOZDEMİR

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES
ECONLIT - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION
PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN
YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION
6 AYLIK - TWICE A YEAR
DİLİ / LANGUAGE
TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - *TURKISH and ENGLISH*

PRINT ISSN
2146 - 0000
E - ISSN
2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Dr. Serhat AYRIM - ÇSGB
Dr. Siddık TOPALOĞLU - ÇSGB
Dr. Havva Nurdan Rana GÜVEN - ÇSGB
Nurcan ÖNDER - ÇSGB
Ahmet ÇETİN - ÇSGB
Dr. Erdem CAM - ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield - UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University - CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özey MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Doç. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*
Dr. Tayo FASHOYIN *International Labour Organization - CH*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR *Türkiye Bilimler Akademisi*
Prof. Dr. Yusuf ALPER *Uludağ Üniversitesi*
Prof. Dr. Cihangir AKIN *Yalova Üniversitesi*
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ *Kırklareli Üniversitesi*
Prof. Dr. Mehmet BARCA *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Prof. Dr. Eyüp BEDİR *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Vedat BİLGİN *Gazi Üniversitesi*
Prof. Dr. Toker DERELİ *Işık Üniversitesi*
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL *Bahçeşehir Üniversitesi*
Prof. Dr. Tamer KOÇEL *İstanbul Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Metin KUTAL *Kadir Has Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet MAKAL *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Sedat MURAT *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU *Çankaya Üniversitesi*
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Ali SEYYAR *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER *Selçuk Üniversitesi*
Prof. Dr. İnsan TUNALI *Koç Üniversitesi*
Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL *İstanbul Üniversitesi*
Prof. Dr. Recep VARÇIN *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ *Emekli Öğretim Üyesi*
Prof. Dr. Erinç YELDAN *Yaşar Üniversitesi*
Doç. Dr. Aşkın KESER *Uludağ Üniversitesi*

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.

Türkiye'de Yoksul Hanelerde Yaşayan Kadınların Enformel İstihdama Katılma Nedenleri

Causes of Women Living in Poor Households Participation in the Informal Employment in Turkey

Dr. İrep Bayat

Öz

Yoksulluk yaş, cinsiyet, medeni durum, ırk gibi özelliklerden bağımsız olarak toplumdaki tüm bireyleri etkilemektedir. Yoksulluktan en fazla zarar görenler ise kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerdir. Özellikle son yıllarda yoksullar içerisinde kadınların oranının artması konuya olan ilgiyi arttırmıştır. Bu araştırma, yoksul hanelerde yaşayan kadınların enformel istihdamda yer alma nedenlerini araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Ankara'nın 7 ilçesinde, yoksulluk sınırı içerisindeki hanelerde yaşayan ve enformel istihdamda yer alan 388 kadın ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu (%68,6'sı) aile bütçesine katkı sağlamak için, % 17,5'i kendi ihtiyaçların karşılamak için, %11,3'ü ise çocuklarının eğitimine katkı sağlamak için enformel istihdamda bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre yoksul hanelerde yaşayan kadınlar "haneye ekonomik katkı sağlamak" ve "yoksulluk koşullarını az da olsa iyileştirebilmek" gibi öne çıkan iki nedenle enformel istihdama yönelmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, Enformel İstihdam, Enformel İstihdamda Kadınlar

Abstract

Poverty has affected all persons regardless of age, gender, marital status and race. The most affected ones are women, children, elderly and disabled persons. Especially in recent years, that women poverty has increased. It also increased the need for research on women's poverty. This research was carried out to research the reasons why women living in poor households take part in the informal employment. For this purpose, located in the 7 districts of Ankara, 388 women living within poverty line households and working in informal employment were interviewed. The vast majority of women interviewed (68.6%) have stated that the reason for working in informal employment is contribution to family budget, 17,5 of these women stated that meeting their personal needs is a reason to work in informal economy and to make a contribution to their children's education costs was among the reasons why poor women take place in informal employment by 11,3 % of the women interviewed. Given these data, women take part in informal employment to make economical contribution to household as well as to improve poverty conditions at the least.

Keywords: Poverty, Poverty of Women, Women in Informal Employment

Giriş

Yoksulluk olgusu ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları nedeni ile farklı biçimlerde ele alınıp tartışılır. Genel olarak tanımlandığında yoksulluk, bireylerin temel gereksinimlerini karşılayacak yeterli ve düzenli bir gelirlerinin olmaması durumunu ifade eder (Şenses, 2009: 62; Altan, 2006: 145). Ancak yoksulluğu sadece bireyin ya da hane halkının geliri ile ele almak, konunun eksik tanımlanmasına neden olur. İyi eğitim alabilme, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabilme gibi olanakların olmayışı insani yoksulluğu ortaya koyar. BM'in yoksullukla mücadele konusundaki temel kurumu olan UNDP de; yoksulluk konusunu sadece gelir boyutu ile ele almayarak; "insani gelişim için gerekli olan fırsatlardan" ve "toplumsal hayatta aktif olarak katılımı sağlayacak temel gereksinimlerden" yoksun olmayı ifade eden "insani yoksulluk" kavramını kullanır.

Yoksulluk olgusu; yaş, cinsiyet, medeni durum, ırk gibi özelliklerden bağımsız olarak toplumdaki tüm bireyleri etkilemekle birlikte, yoksulluktan en fazla zarar görenler; kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerdir. Özellikle son yıllarda yoksullar içerisinde kadınların oranının artması konuya olan ilgiyi arttırmıştır.

Dünya Bankası verilerine göre günlük 1.25 doların altında yaşamaya çalışan 1.29 milyon kişinin yani "ekstrem yoksulların" %70'ini kadınlar oluşturmaktadır [<http://data.worldbank.org/topic/poverty>].

Yoksul hanelerde yaşayan kadınların aile bütçesine katkıda bulunmak istemeleri ya da katkı zorunluluğu (beşeri sermaye yetersizliği ve/veya toplumsal cinsiyet rollerini katılığına bağlı olarak) onları düşük ücretli ve güvencesi olmayan enformel istihdamda bulunmaya iter. Ankara ilinde gerçekleştirilen bu çalışmada yoksul hanelerde yaşayan ve enformel istihdamda bulunan 388 kadın ile görüşülmüş, onların enformel istihdama yönelmelerinde etkili olan nedenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüştüğümüz kadınların büyük çoğunluğu aile bütçesine katkı sağlama zorunluluğu olduğu ve formel bir iş bulamadığı için enformel istihdamda yer aldıklarını belirtmişlerdir.

1. Kadın Yoksulluğu

Kadın ya da yoksulluk ile ilgili çalışmalarda sıklıkla "kadın yoksulluğu", "yoksulluğun kadınlaşması", "yoksulluğun feminizasyonu" kavramlarına yer verilir (Arıkan ve diğerleri, 2010: 10). Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk kez 1978 yılında Dianne Pearce tarafından, "The Feminization of Poverty: Women, Work and Welfare" (Yoksulluğun Kadınlaşması: Kadınlar, İş ve Refah)" adlı çalışmada kullanılır. Pearce, yoksulluğun kadınlaşması kavramını 1950-1970 tarihleri arasında Amerika'da kadınların işgücüne katılım oranlarında artış yaşanmasına karşılık, ekonomik durumlarının kötüleşmesini ve yoksulların üçte iki gibi önemli bir oranını kadınların oluşturmasını vurgulamak için kullanılır (aktaran; Alptekin ve Aksan, 2010: 424-425, aktaran; Topgül, 2013: 289; Ulutaş, 2009: 25, Gerşil, 2015: 162).

1995 tarihli "Kopenhag Dünya Kalkınma Zirvesi"nde kadın yoksulluğunun dünya sorunu olduğu ve erkeklere oranla kadınların daha çok mutlak yoksulluk içinde buldukları vurgulanır. Aynı yıl toplanan "Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı"nda da "Yoksulluğun Kadınlaşması" kavramına yer verilmiştir ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksul kadınların sayısının erkeklere oranla hızla artması nedeni ile yoksul kadınların ihtiyaçları düşünülerek makro ekonomik politikalar ve kalkınma stratejilerinin

geliştirilmesinin gerekliliğinin altı çizilmiştir (Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 294; Ulutaş, 2009: 25, Gerşil, 2015: 162).

Goldberg ve Kremen, çeşitli ülkelerde kadın yoksulluğunun görünümü ile bilgiler verdikleri "Yoksulluğun Kadınlaşması" adlı kitabında "yoksulluğun kadınlaşması" kavramı ile "yoksulların çoğunluğunu, kadınların kendilerinin ya da ailelerinin oluşturduğu durumu" tanımlar (Goldberg ve Kremen, 1990: 2-3).

Kadın yoksulluğu, kadınların sadece yaşamını devam ettirecek gelirin noksanlığı anlamına gelmez aynı zamanda "sosyal hayata, karar verme mekanizmalarına katılmadan yoksunluk ve sosyal dışlanma" anlamını da taşır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak kapasitelerini gelire çevirmekte zorlanan, mülkiyet üzerindeki söz hakkında ve kazanılmış gelir kontrolünde, eğitime erişimde erkeklerle eşit fırsatlara sahip olamayan kadınlar; iş gücü piyasasına girerken ve girdikten sonra da bir takım sorunlarla karşılaşır. İşsizlik, düşük ücretli iş, kayıt dışı sektörde çalışma, kötü çalışma koşulları, işe alımda, yükselmede ve ücretlemede ayrımcılığa uğrama, iş yerinde cinsel taciz kadınların çalışma yaşamlarında karşılaştıkları sorunların ve ayrımcılığın bir kısmıdır. Karşılaşılan bu olumsuz durumlar kadınları kronik yoksulluğa karşı daha korumasız hale getirebilir (Öztürk ve Çetin, 2011: 2672 Özpınar ve Çondur, 2007:483; Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 296-297).

2. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Genel anlamda yoksulluk nedenleri; yoksulların dışından kaynaklanan yapısal nedenler ve yoksulların kendinden kaynaklanan nedenler olarak ayrılabilir. Yoksulluğun yapısal nedenlerinin başında küreselleşme yer alır. Küreselleşme sürecinde bir yandan tıp, fizik, telekomünikasyon gibi alanlarda faydalı gelişmeler yaşanırken, diğer yandan var olan toplumsal eşitsizlikler de artmaktadır (Demiral, 2007: 2-3; Şenkal ve Bülbül, 2007: 92). Bu süreçte piyasa yapısının değişmesi ile artan rekabet, özelleştirmeler, emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime geçilmesi, işsizliğin ve yoksulluğun daha da artmasına neden olmuştur (Gerşil, 2015: 162). Yoksulluğun önemli bir diğer nedeni de devletin refah devlet uygulamalarından vazgeçerek temel hizmetleri özel sektöre devretmesi ve sosyal alana ayırdığı payı azaltmasıdır. Sosyal devlet anlayışının terk edilmesi özellikle alt ve orta gelir grubundaki bireyler için olumsuz etki yaratır (Demiral, Evin ve Demiral 2007: 7). Yapısal nedenlerin yanında; yoksulların kişisel özelliklerine bağlanan (kendinden kaynaklanan) kişisel yetenek, çaba, tutumluluk düzeyi, sorumluluk düzeyi, performans gibi nedenler de yoksulluk nedeni olarak sayılabilir (Kızılkaya, Osmanoğlu, Çetin, Kurt ve Erdem, 2010: 8).

Kadın özelinde yoksulluk nedenlerini incelediğimiz de ise toplumdaki topluma ya da aynı toplum içinde zamana bağlı olarak da değişiklik göstermekle birlikte (Açıkgöz, 2010: 52); genel olarak; cinsiyete dayalı ayrımcılık, neo-liberal politikalar, kaynaklara eşitsiz erişim ve hane halkı reisinin kadın olması kadın yoksulluğunun nedenleri arasında sayılabilir.

2.1. Neo-liberal Politikalar

1973 petrol krizi ve ardından oluşan stagflasyon, Keynezyen politikalara ve sosyal devlete yönelik eleştirileri doğurmuştur (Başbuğ, 2010: 159-160). Bu eleştirilerle birlikte 1980'lerden itibaren dünya genelinde ekonomi politikalarında dönüşüm yaşanır. Keynesyen politikalar önemini yitirirken; neo-liberal politikalara işlerlik kazanır. Dünya ekonomisinde hakim hale gelen neo-liberal politikalar ile birlikte ithal ikame terk edilir, ihracata dayalı ekonomi politikaları uygulanır, esneklik ve kuralsızlaştırma ön plana çıkar ve sosyal politika düşüncesi de değişir; sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında devletin

rolü azalır. Bu yeni dönemde kamu işletmeleri özelleştirilirken, istihdam oranları düşer. Neo-liberal politikalarla gelen kuralsızlaştırmadan en çok etkilenen grubun ise kadınlar olduğu söylenebilir. Ucuz ve esnek olması nedeni ile tercih edilen ve yedek iş gücü ordusu olarak görülen kadın emeği de istismara daha açık hale gelir; düşük ücret ve güvencesiz iş, bu politikaların kadınlar üzerindeki olumsuz etkileri olarak sayılabilir (Davis, 2007: 184-191'den aktaran Açıkgöz, 2010: 54; Özpınar ve Çondur, 2007: 487-478; Topalhan ve Güler, 2013: 924).

2.2. Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık/Cinsiyet Ayrımcılığı

Cinsiyet ayrımcılığı, nitelik bakımından eşit durumda olan bireylerin sadece cinsiyete bağlı olarak farklı muamele ile karşılaşmasını ifade eder (Cesur, 2009: 61). Cinsiyet ayrımcılığının kökeninde toplumsal cinsiyet kalıp yargısı/algısı yatar.

Dökmen'e göre toplumsal cinsiyet; toplumun/kültürün bireye yüklediği anlamları, beklentileri ifade eder (Dökmen, 2006: 4-5). Toplumsal cinsiyet kavramı ile toplum tarafından kadın ve erkek için oluşturulmuş roller, öğrenilmiş davranışlar ve beklentiler anlatılmak istenir (Ecevit, 2003: 83).

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin rollerini; aile yaşamı alanında ve çalışma yaşamında farklılaştırır. Kadınlar, kendilerine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimde eşitsizlik yaşarlar, ekonomik faaliyetlerde daha az bulunur, evle ilgili sorumlulukları alır, çalışma için eşten izin alması gerekir. Bu durum ise kadınları sürekli yoksulluğa karşı daha korunmasız hale getirerek kadın yoksulluğunu arttırabilir (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu, Taşkın, 2007: 27-28; Özpınar ve Çondur, 2007: 482). Kümbetoğlu'na (2002: 130) göre de; "*Kadınların yoksulluğu, toplumsal olarak onay verilmiş eşitsiz cinsiyet rolleri örüntüsünün bir sonucudur*" (Kümbetoğlu, 2002: 130).

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları/algılar kadının işgücü piyasasındaki konumunu da belirler. Kadınların işgücü piyasalarına katılmaları ve çalışma koşulları birçok toplumda erkeklerden farklı olur. Kadınlar işgücü piyasalarında işe alımda, terfide, işten çıkarmada, çalışma koşullarında, ücretlendirmede ayrımcı uygulamalarla karşılaşabilirler. Bazı yüksek vasıflı ve yüksek ücretli işler kadınlara kapalı hale gelebilir, ayrıca kadınlar yönetimde ve karar vermede erkeklere nazaran daha az bulunurlar. Özetle kadınlar, işgücü piyasalarında cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa uğrarlar. Kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile ayrımcılığa uğrayan birçok kadın, işgücü piyasasında ikincil konuma iterek, sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmak zorunda kalır ve bu durum yoksullaşmasına zemin hazırlar (Gilbert, 1994: 616'dan aktaran Şenses, 2009: 177; Goldberg ve Kremen, 1990: 2-3; Ulutaş, 2009: 27-28; Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 296-297).

2.3. Kaynaklara ve Hizmetlere Eşitsiz Erişim

Ekonomik kaynaklara ve eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlere eşitsiz erişim kadın yoksulluğunun bir diğer nedenidir. Mirastan pay almadan, kamusal hizmetlere erişime kadar kadınlar dünyanın birçok yerinde dezavantajlı konuma sahiptir. Örneğin yoksul hanelerin birçoğunda kız çocuklarının ortaöğretime devam oranları erkeklere oranla oldukça düşüktür. Kız çocuklarının okula devam etmeme nedenleri olarak okul masraflarının yüksekliğinin yanında, kız çocuklarına yüklenen kardeşlere bakma sorumluluğu gösterilmektedir. Çocuk, hasta ve yaşlı bakımının toplumsal olarak kadının rolü olarak görülmesi, bu hizmetlerin kamusal olarak sağlanmaması; çocuk yaşlarda eğitime, ileri yaşlarda ise işgücüne katılım önünde engel oluşturarak kadınların yoksullaşmasının

nedenlerinden birini oluşturur (Ulutaş, 2009: 31-32). Özellikle eğitim imkanlarından yeteri kadar yararlanamayan kadınların mesleki becerilerinin eksikliği ve kaynaklara ulaşmalarındaki güçlük, işgücü piyasasındaki konumlarını etkileyerek, onları güvencesiz ve düşük ücretli işlerin olduğu ikincil piyasada çalışmaya zorlar (Gerşil, 2015: 163; Ülker, 2009: 2-3)

2.4. Hane Reisinin Kadın Olması

Yoksulluğun kadınlaşması ile ilgili birçok çalışma, kadın hane reisliği ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceler. Ancak yapılan araştırmaların birçoğu hane reisinin kadın olması ve yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki kuramamıştır. Hane reisliğinin yanında hanenin ve kadının kişisel özellikleri de, hane reisliği ve yoksulluk arasındaki ilişkide önemlidir. Örneğin kadının çalışmadığı ya da gelir elde etme olanağının kısıtlı ve/veya çocuk sayısının fazla olduğu haneler yoksulluğa daha yakındır. Ancak kadının aile içi şiddetten, ataerkil baskıdan kaçmak için boşandığı ve çalıştığı durumda ise hane reisi kadın olan ailelerin refahlarında artış yaşanır (Ulutaş, 2009: 34-35).

3. Enformel İstihdam

Çalışmada kadın yoksulluğundan sonra üzerinde durulacak kavram enformel istihdamdır. Enformel istihdam kavramının genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. AB enformel istihdamı *“üye devletlerin yasal sistemleri arasında var olan farklılıkları göz önünde tutarak, yasal nitelikte, ancak yetkili makamlara bildirilmemiş/kaydedilmemiş her tür ücretli faaliyet”* olarak tanımlar (Z. Erdut, 2007: 54, OECD Outlook, 2004: 232’den aktaran Durgun ve Çak, 2010: 37). Buna göre; suç sayılan faaliyetler ve ev ekonomisi içerisinde yürütülen işler, yasal çerçevede içinde yer almamaları nedeni ile kamu makamlarına bildirim yükümlülüğü olmayan işler kapsam dışı bırakılır (Akgeyik ve diğerleri, 2004: 98).

TÜİK ise enformel istihdam kavramı yerine kayıtdışı istihdam kavramını kullanır ve *“referans haftasında yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayanları”* kayıt dışı istihdamda bulunanlar olarak kabul eder (aktaran Z. Erdut, 2007: 55).

Enformel istihdam; faaliyetlerin ya da çalışanların ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına bildirilmediği, ücretlerin ve/veya çalışma sürelerinin eksik bildirildiği, ikinci bir işte çalışmanın eksik bildirildiği, sosyal güvenlik kurumuna bildirilip, vergi dairesine bildirmediği, kayıtsız bir işletmeye bağlı olarak iş sözleşmesi bulunmaksızın çalışıldığı ve iş mevzuatlarının uygulanmadığı durumlarda gerçekleşir (Daza, 6-7’den aktaran Z. Erdut, 2007: 55; Ercan, 2006: 38-39).

1990’lardan itibaren hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin sorunu haline gelen enformel istihdamın nedenleri; kırsal yapının bozulması ile kırdan kente göç, formel sektörün işgünü arzını karşılamada yetersiz kalması, yasal düzenlemelerin eksikliği ve katılığı, vergiden kaçınma isteği, özel sektörde güvenceli istihdam imkanlarının azlığı, bireyin formel istihdamdan elde ettiği gelirin yetmemesi, eğitimsizlik, geleneksel yaşam tarzına bağlılık, işsizliğin getirdiği yoksulluk olarak sayılabilir (Güloğlu, 2005: 2; Lordoğlu ve Özkaplan, 2007: 58-59; Özkul ve Kanyılmaz, 2012: 40).

4. Enformel İstihdamda Kadın İşgücü

Genel olarak yukarıda ele aldığımız enformel istihdamda bulunma nedenleri kadınlar için de geçerli olmakla birlikte; kadın özelinde enformel istihdam nedenleri;

- Eğitime erişim bakımından fırsat eşitsizliği nedeni ile eğitim seviyelerinin düşüklüğü,

- Enformel istihdamın kadına kendi ayakları üzerinde durabilme imkanı tanınması,
- Kadınların istihdamı ataerkil yapıdan kurtulma yolu olarak görmesi
- Enformel istihdam türlerinden olan evde çalışmanın, kadına atfedilen geleneksel rollerle bağdaşması,
- Çocuk yetiştirme ve aile sorumlulukları nedeniyle kadınların iş deneyimlerinin erkeklere nazaran az olması
- Formel istihdama girişte kadınların ayrımcılığa maruz kalmaları,
- İş ve aile sorumluluklarını dengelemek ve geleneksel aile yapısını sürdürmek için esneklik ihtiyacı,
- Enformel sektördeki işlerin sayısının fazla olması, iş bulmanın ve işten ayrılmanın görece kolay olması, olarak sayılabilir.

Kadınların enformel istihdamdaki çalışma koşullarına baktığımızda ise kadınlar genellikle düşük ücretli, az sermaye ve düşük vasıf gerektiren hizmet işlerinde çalışırlar, ayrımcı ve kötü çalışma koşullarına maruz kalırlar, çalışma şartları tek taraflı belirlenir, ücret, iş süresi gibi çalışma koşulları belirsizdir, eğreti ve güvencesiz çalışma koşulları vardır. Bu kötü koşullarda hak aramak için hukuki yollara başvurmak yerine genellikle işten ayrılmayı tercih ederler (Demirel ve diğerleri, 1999: 10; Ekin, 1995: 55-56; Beneria'dan aktaran T. Erdut, 2005: 41-43, Eser, 1997: 99-102; Toksöz, 1999: 57).

5. Araştırmanın Yöntemi

5.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın esas amacı, yoksulluk sınırı içerisinde yer alan hanelerde yaşayan ve enformel istihdamda yer alan kadınların enformel istihdamda yer alma nedenlerini ve bu nedenlerin dağılımını belirlemektir.

5.2. Çalışmanın Önemi

Sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de hızla artmakta olan enformel istihdam birçok bakımdan olumsuz bir istihdam türü olarak ele alınır ve enformel istihdamla mücadele edilmeye çalışılır. Ancak bazı kurum ve yazarlar tarafından, özellikle yoksul ve vasıfsız kişiler için enformel istihdamın işlevsel bir tarafının olduğu iddia edilmektedir. Hangi perspektifinden bakarsak bakalım enformel istihdamın önemli bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Yoksulluk açısından konuyu ele aldığımızda enformel istihdamın çok daha önemli bir olgu haline geldiğini görürüz. Zira yoksulluğu ortaya çıkaran koşullar "yoksul kişileri" içerisinde "enformel" istihdamında yer aldığı çeşitli toplumsal süreçlere zorunlu bırakılmaktadır.

Bir toplumsal gerçeklik olarak "enformel istihdam ve yoksul kadın" ilişkisi dikkate alındığında ise enformel istihdamda yer alan "yoksul kadınların" bu durumu hangi nedenlerle meşru hale getirdikleri (kendileri bakımından haklı gerekçeler) önem kazanmaktadır. İşte bu araştırmanın amacı "enformel istihdamda" yer alan ve yoksul hanelerde yaşayan kadınların (kendileri bakımından) enformel istihdamda yer alma nedenlerini belirlemektir.

5.3. Araştırmanın Modeli, Evreni ve Örneklemi

Tarama modelleri kapsamında yer alan "survey/inceleme araştırması" kullanılmıştır. Dolayısı ile araştırma "descriptive/tasviri" bir araştırmadır yani, mevcut durumun bir resmi çizilecek olup, korelasyon ya da neden-sonuç ilişkisi araştırılmayacaktır. Araştırmamızın

evrenini Ankara ilinde yoksulluk sınırı içerisindeki hanelerde yaşayan 142.917 kadın (bu rakam TÜİK genel verilerinden Ankara ili için tahmini olarak hesaplanmıştır) oluşturmaktadır.

Yoksulluk sınırı, TÜİK tarafından belirlenen “Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması TR 5 Batı Anadolu” için, medyan gelirin % 60’ına göre (2015 yılına güncellenerek) hesaplanmıştır. Buna göre yoksulluk sınırı 2815 TL olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada örneklem kapsamında yer alacak ilçelerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve Ankara’nın en büyük ilçeleri olan; Altındağ, Mamak, Yenimahalle, Keçiören, Sincan, Akyurt, Çankaya ilçeleri örneklem kapsamına alınmıştır.

Araştırmada 388 yoksul hane ve dolayısı ile 388 yoksul ve enformel istihdamda bulunan kadın yer almıştır. Bu araştırmanın kapsamı araştırmanın gerçekleştirildiği zaman diliminde Ankara ili içerisinde yoksul hanelerde yaşayan ve enformel istihdamda bulunan kadınlardır. Yasa dışı faaliyetlerde çalışanlar ve tarım sektöründe çalışan kadınlar araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçek araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup benzer konulu ve kabul edilmiş doktora tezinde kullanılmıştır. Geliştirilen ölçek ile nominal/kategorik veriler toplanmış ve bu veriler betimsel/tasviri olarak SPSS 20 istatistik programı ile sınıma tabi tutulmuştur. Verilerin tasviri amacı ile frekansları alınmış ve yüzdeler cinsinden hesaplamaları yapılmıştır.

6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmamıza katılan kadınların yaşlarının frekans ve yüzde değerleri tablo 1 de yer almaktadır. Veriler incelendiğinde; yoksulluk sınırları içerisinde yer alan çalışan kadınların % 4,6’sı, “15-19” yaş grubunda, %12,4’ü “20-24” yaş grubunda, %6,2’si “25-29” yaş grubunda, %17’si “30-34” yaş grubunda, %14,4’ü “35-39” yaş grubunda, %19,6’sı “40-44” yaş grubunda, %10,3’ü “50-54” yaş grubunda, %3,1’i “55-59” yaş grubunda, %1’i “60-64” yaş grubunda ve %1,5’i ise “65 yaş ve üzeri” yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo 1: Yaş

Yaş	Frekans	Geçerli Yüzde
15-19	18	4,6
20-24	48	12,4
25-29	24	6,2
30-34	66	17,0
35-39	56	14,4
40-44	76	19,6
45-49	40	10,3
50-54	38	9,8
55-59	12	3,1
60-64	4	1,0
65+	6	1,5
Toplam	388	100,0

Araştırmaya katılan yoksul kadınların eğitim durumuna göre yüzde dağılımları Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’ye göre enformel istihdamda yer alan yoksul kadınların

%45,9'u ilköğretim mezunu, %9,3'ü ortaokul ve mesleki okul mezunu %7,2'si ilköğretim mezunu iken, , %8,8'i sadece okur-yazar ve %1,5' i okur yazar değildir. Katılımcıların %20,6'sı genel lise mezunu, %1'i mesleki ve teknik lise mezunu, %5,7'si ise yüksek öğretim mezunudur. Bu sonuçlar yoksul ve enformel istihdamda yer alan kadınların eğitim seviyelerinin düşüklüğünü ortaya koyarken, yoksulluğun nedenleri arasında sayılan eğitim seviyesinin düşüklüğünü de doğrular niteliktedir. Araştırmaya katılan yoksul kadınların sadece %27,3'ünün lise ve üzeri eğitim aldığı dikkat çekmektedir.

Tablo 2: Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Frekans	Geçerli Yüzde
Okur-yazar değil	6	1,5
Okur-yazar (diploması yok)	34	8,8
İlkokul Mezunu	178	45,9
İlköğretim Mezunu	28	7,2
Ortaokul ve Mesleki Okul Mezunu	36	9,3
Genel Lise	80	20,6
Mesleki ve Teknik Lise	4	1,0
Yüksek Öğretim	22	5,7
Toplam	388	100,0

Araştırmaya katılan enformel istihdamdaki yoksul kadınların medeni durum dağılımlarının yer aldığı tablo 3'de, araştırma kapsamındaki kadınların büyük çoğunluğunun (%66,5'i) "resmi nikâhlı" olduğu görülmektedir. "İmam nikahlı" (%3,1) ve "birlikte yaşayan" (%1) kadınların oranı oldukça sınırlıdır. Ankete katılan kadınların %19,1'i "bekar" iken, %4,6'sı "boşanmıştır". Katılımcıların %5,7'nin ise "eşi ölmüştür".

Tablo 3: Medeni Durum

Medeni Durum	Frekans	Geçerli Yüzde
Resmi Nikah	258	66,5
İmam Nikahı	12	3,1
Birlikte Yaşıyor	4	1,0
Bekar	74	19,1
Eşi Ölmüş	22	5,7
Boşanmış	18	4,6
Toplam	388	100,0

Hanedeki kişi sayısı incelendiğinde (Bkz Tablo:4), araştırma kapsamındaki toplam hanelerin %40'2sini "4 kişilik" aileler oluşturmaktadır. Hanelerin %23'i "5 kişi"den, %15,5'i "3 kişi"den oluşmaktadır.

Tablo 4: Hanedeki Kişi Sayısı

Hanedeki Kişi Sayısı	Frekans	Geçerli Yüzde
1	4	1,0
2	32	8,2
3	60	15,5
4	156	40,2
5	92	23,7
6	26	6,7
7	14	3,6
8+	4	1,0
Toplam	388	100,0

Katılımcıların hanelerindeki çalışanlar incelendiğinde (Bkz.Tablo: 5) , bu hanelerin %17,5'inde katılımcının “sadece kendi” çalışırken, %57,2'sinde “katılımcı eşi ile birlikte” çalışmaktadır. Bu hanelerin %23,2'sinde “katılımcı ve (eşi dışında) hanedeki bir diğer üye” birlikte çalışmakta, %2,1'sinde ise hanede” en az üç kişi” (eşi, kendi ve hanedeki diğer bir kişiler) çalışmaktadır.

Tablo 5: Hanede Çalışan Kişiler

Hanede Çalışan Kişiler	Frekans	Geçerli Yüzde
Kendisi	68	17,5
Eşi ve kendisi	222	57,2
Kendisi ve diğer	90	23,2
Eşi, Kendisi ve Diğer	8	2,1
Toplam	388	100,0

Görüşülen kadınların, %60,3'ü hane halkı reisinin “eşi” olduğunu, %20,1'i aile büyüklerinden biri” olduğunu ifade ederken, %16,5'i hane halkı reisi olarak “kendi”ni, göstermektedir (Bkz: Tablo 6).

Tablo 6: Hane Halkı Reisliği

Hane Halkı Reisi	Frekans	Geçerli Yüzde
Eşim	234	60,3
Ben	64	16,5
Aile Büyüklerinden Biri	78	20,1
Diğer	12	3,1
Toplam	388	100,0

Tablo 7'de görüştüğümüz kadınların hanelerine giren toplam gelir (yardımlar da dahil) yer almaktadır. Araştırmaya katılan yoksul kadınların %9,8'inin hanelerine giren toplam gelirin “0-949 TL”, %56,2'sinin “950-1898 TL” aralığında, %30,9'nun “1899-2357 TL” aralığında ve %3,1'inin ise “2358 TL-2815 TL aralığında olduğu gözlenmiştir.

Tablo 7: Hanenin Toplam Aylık Geliri

Hanenin Toplam Aylık Geliri	Frekans	Geçerli Yüzde
0-949 TL arası	38	9,8
950-1898 TL arası	218	56,2
1899-2357 TL arası	120	30,9
2358 TL-2815 TL Arası	12	3,1
Toplam	388	100,0

Araştırma kapsamında yer alan yoksul kadınların yaptıkları iş tablo 8’de yer almaktadır. Görüşülen kadınların yaptıkları işleri incelediğimizde (Bkz; tablo 8); % 17’lik iki grup gözlenmiş olup gruplardan biri "temizlik (ev ve ofis temizliği)" diğeri ise gıda ürünleri imalatı alanında ve enformel olarak çalışmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların %12,9’u ücretli olarak “çocuk bakarken”, %12,9’u “tekstil ürünleri imalatı" alanında çalışmaktadır. Bu grupları izleyen diğeri gruplar ise % 9.3 ile pazarda satış ve % 8.8 ile satış elemanı olarak gözlenmiştir. Diğeri olarak belirtilen %16’lık grup içinde etüt öğretmenleri, kuaför çırakları, kağıt toplayıcı, emlak danışmanları bulunmaktadır.”

Tablo 8: Yapılan İş

Yapılan İş	Frekans	Geçerli Yüzde
Hasta/yaşlı bakımı	6	1,5
Çocuk bakımı	50	12,9
Gıda ürünleri imalatı	66	17,0
Tekstil Ürünleri imalatı	50	12,9
Temizlik(Ev/Ofis)	66	17,0
Kapıdan satış/pazarlama	6	1,5
Diğeri	62	16,0
Pazarda satış yapıyor	36	9,3
Tezgahtar/Satış elemanı	34	8,8
Kapıcı	6	1,5
Garson	6	1,5
Toplam	388	100,0

Görüştüğümüz kadınların tamamı sigortasız olarak çalışmaktadır. Katılımcıların sigortasız çalışma nedeni Tablo 9’de yer almaktadır. Enformel istihdamdaki katılımcıların yarıdan fazlası (%55,7’si) “sigortalı bir iş bulamadığı için” sigortasız olarak çalıştığını belirtmiştir. %25,8’i “eşinin sigortalı olarak çalışması” nedeni ile sigortalı olma ihtiyacı duymamıştır. Sigortasız çalışan kadınların %18,6’i ise “sigortalı bir işte çalışmak istemediğini” belirtmiştir.

Tablo 9: Sigortasız Çalışma Nedeni

Sigortasız Çalışma Nedeni	Frekans	Geçerli Yüzde
Ben İstemedim	72	18,6
Sigortalı İş Bulamadım	216	55,7
Eşim Sigortalı Bana Gerek Yok	100	25,8
Toplam	388	100,0

Yoksul hanelerde yaşayan kadınların enformel istihdama katılma nedenleri tablo 10'de belirtilmiştir. Enformel istihdamda yer alan yoksul kadınlarla yaptığımız görüşme neticesinde; kadınların büyük çoğunluğunun (%68,6) "aile bütçesine katkı sağlamak için" çalıştığı anlaşılmıştır. "Kendi ihtiyaçlarını karşılamak için" çalışan kadınların oranı %17,5 iken, %11,3'ü "çocuklarının eğitimi için" çalıştığını belirtmiştir. Küçük bir grup ise "eşi zorladığı için" (%1), "emekli olabilmek için" (%1) ve "diğer nedenlerle" (%0,5) çalışmaktadır. Sigortasız olarak çalışan kadınların "emekli olabilmek için çalışıyorum" cevabını vermeleri "isteğe bağlı sigortalılığı" tercih ettiklerini düşündürmektedir.

Tablo 10: Enformel İstihdamda Çalışma Nedeni

Çalışma Nedeni	Frekans	Geçerli Yüzde
Aile Bütçesine Katkı	266	68,6
Kendi İhtiyaçları İçin	68	17,5
Eşi Zorladığı İçin	4	1,0
Emekli Olabilmek İçin	4	1,0
Çocukların Eğitimi İçin	44	11,3
Diğer	2	,5
Toplam	388	100,0

Enformel istihdam da yer alma nedenleri "eğitim düzeyi" bakımından araştırıldığında ise grupta yer alan her eğitim düzeyinden kadınların çoğunun cevabı "aile bütçesine katkı sağlamak" olarak belirginleşmiştir (Bkz; Tablo 11). Ancak tablo 11'e ait veriler incelendiğinde "aile bütçesine katkı sağlamak" seçeneğinin "yüksek öğrenim" görmüş ve enformel istihdamda yer alan kadınların çoğunun "kendi ihtiyaçlarını karşılamak" seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum eğitim düzeyinin bu kategorisi bakımından kadınların "enformel istihdamda yer alma" nedenlerinin diğer eğitim düzeyi kategorilerinden farklılaştıklarını göstermektedir. Bu konuda gözlenen diğer bir bulgu; "kendi ihtiyaçlarını karşılamak için" enformel istihdamda yer aldıklarını ifade eden kadınların sayılarının "eğitim düzeyinin artışına bağlı olarak" arttığıdır.

Tablo 11: Eğitim Düzeyi ve Çalışma Nedeni İlişkileri

Eğitim Düzeyi	Çalışma Nedeniniz Nedir?				
	Aile Bütçesine Katkı İçin	Kendi İhtiyaçları İçin	Eşi Zorladığı İçin	Emekli Olabilmek İçin	Çocukların Eğitimi İçin
Okur-yazar değil	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%
Okur-yazar (diploması yok)	76,5%	5,9%	5,9%	0,0%	11,8%
İlkokul Mezunu	82,0%	4,5%	1,1%	0,0%	12,4%
İlköğretim Mezunu	64,3%	14,3%	0,0%	0,0%	21,4%
Ortaokul ve Mesleki Okul Mezunu	61,1%	16,7%	0,0%	0,0%	22,2%
Genel Lise	52,5%	37,5%	0,0%	5,0%	2,5%
Mesleki ve Teknik Lise	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Yüksek Öğretim	27,3%	72,7%	0,0%	0,0%	0,0%
Toplam	68,6%	17,5%	1,0%	1,0%	11,3%

Kadınların sigortasız çalışma nedenleri “eğitim düzeyi” değişkeni bakımından incelendiğinde (Bkz: Tablo 12) tüm eğitim düzeyi kategorileri için; belirgin bir şekilde “sigortalı iş bulamama” durumunun kadınların enformel istihdamda yer almasında etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca sigortalı iş bulamadıkları için enformel istihdamda yer alan kadınlar içindeki en yüksek yüzdeye (% 72,7) sahip kategorinin “yüksek öğretim” düzeyinde olması dikkat çeken bir bulgudur.

Tablo 12: Eğitim Durumu ve Sigortasız Çalışma Nedeni İlişkileri

	Sigortasız Çalışma Nedeni		
	Ben İstemedim	Sigortalı İş Bulamadım	Eşim Sigortalı Bana Gerek Yok
Okur-yazar değil	0,0%	66,7%	33,3%
Okur-yazar (diploması yok)	17,6%	52,9%	29,4%
İlkokul Mezunu	16,9%	53,9%	29,2%
İlköğretim Mezunu	28,6%	50,0%	21,4%
Ortaokul veya Mesleki Okul Mezunu	11,1%	61,1%	27,8%
Genel Lise	25,0%	55,0%	20,0%
Mesleki ve Teknik Lise	50,0%	50,0%	0,0%
Yüksek Öğretim	9,1%	72,7%	18,2%
Toplam	18,6%	55,7%	25,8%

Kadınların çalışma nedenleri “haneye giren toplam gelir” değişkeni bakımından incelendiğinde (Bkz: Tablo 13) 2358-2815 TL arası gelire sahip hanelerde yaşayan kadınların; tamamının kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştığı görülmektedir. Diğer gelir gruplarının tamamında ise kadınların aile bütçesine katkı sağlamak için çalışmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 13: Hanenin Toplam Geliri ve Çalışma Nedeni İlişkileri

		Çalışma Nedeniniz Nedir?				
		Aile Bütçesine Katkı	Kendi İhtiyaçları İçin	Eşi Zorladığı İçin	Emekli Olabilmek İçin	Çocukların Eğitimi İçin
Türk Lirası						
Hanenize Giren Toplam Aylık Gelir	0-949	68,4%	5,3%	5,3%	0,0%	21,1%
	950-1898	76,1%	9,2%	0,9%	0,9%	12,8%
	1899-2357	61,7%	28,3%	0,0%	1,7%	6,7%
	2358-2815	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	Toplam	68,6%	17,5%	1,0%	1,0%	11,3%

Tablo 14 verilerini incelediğimizde bütün gruplar içerisinde katılımcıların çoğunluğunun (% 56,2) hanesine giren aylık gelirin “950-1898 TL” olduğu görülmektedir. Sadece kadının çalıştığı, eşi ile birlikte sadece kadının çalıştığı durumlarda; hane geliri “2358-2815 TL” olan katılımcıya rastlanmamıştır. Hanedeki diğer bir kişi ile kadının birlikte çalışması durumunda; haneye giren toplam gelir çoğunlukla (%42,2) “950-1898 TL” ve (%40) “1899-2357TL” arasındadır. Hanede en az üç kişinin çalışması durumunda (kendi, eşi ve hanedeki diğer kişi/kişiler) hanenin toplam gelirin yükseldiği ve “1899-2357 TL” arası olan grup çoğunlukta (%75) olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Hanede Çalışan Kişiler ve Haneye Giren Toplam Aylık Gelir İlişkisi

Hanede Çalışan Kişiler	Haneye Giren Toplam Aylık Gelir			
	0-949 TL	950-1898 TL	1899-2357 TL	2358-2815 TL
Kendisi	26,5	55,9	17,6	-
Eşi ve kendisi	7,2	63,1	29,7	-
Kendisi ve diğer	4,4	42,2	40,0	13,3
Eşi, Kendisi ve Diğer	-	25,0	75,0	-
Toplam	9,8	56,2	30,9	3,1

Sonuç

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak, sağlık, eğitim gibi hizmetlerde ve mirastan pay alma konusunda erkeklerle eşit fırsatlara sahip olamayan kadınlar; iş gücü piyasasına girerken ve girdikten sonra da bir takım eşitsizliklerle karşılaşılır ve ayrımcılığa uğrarlar. Yaşanılan bu eşitsizlikler; kadınları yoksulluğa karşı daha korumasız hale getirir. Yoksulluk sınırında ya da altında bir gelire yaşamak zorunda kalan kadınların beşeri sermayeleri ve aile içerisindeki öncelikleri kadınların işgücü piyasasındaki konumlarını da etkilemektedir. Yeterli eğitim almamış, mesleki becerisi olmayan, iş - aile yaşamını dengelemek isteyen, çalışmak istemesi durumunda özellikle işgücü piyasasına girişte

ayrımcılığa uğrayan yoksul kadın, enformel istihdamın tüm olumsuz koşullarına karşın zorunlu olarak buraya yönelmektedir.

Araştırma kapsamında yoksulluk sınırında yaşayan ve enformel istihdamda bulunan 388 kadın ile görüşülmüş ve istatistiki sınamalar yapılmıştır. Görüştüğümüz 388 kadının tamamı iş sözleşmesi ve sosyal güvencesi olmadan çalışmaktadır. %55,7'lik bir grubu sigortalı iş aramasına karşın bulamaması nedeni ile sigortasız bir işte çalışmak zorunda kaldığını dile getirmiştir. Görüştüğümüz kadınların büyük çoğunluğu (%72,7'si) liseye kadar eğitim alabilmiştir. Ev ve ofislere temizliğe gitme, yufkacı, pastane, lokanta gibi yerlerde ya da evinde gıda ürünleri imalatı, çocuk bakımı ve tekstil ürünleri imalatı kadınların yoğunluğu oluşturduğu gruptur. Görüştüğümüz kadınların % 68,6'sı hane bütçesine katkıda bulunmak için çalıştığını belirtmiştir. %17,5'i ise sadece kendi ihtiyaçlarını gidermek için çalıştığını ifade etmiştir.

Eğitim düzeyi ile çalışma nedenlerinin çapraz analizine baktığımızda, eğitim düzeyinin artmasına bağlı olarak kadınların daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çalışmayı tercih ettiği belirgin bir şekilde gözlenmiştir. Eğitim durumu ile sigortasız çalışma nedenini çapraz analiz ile incelediğimizde; kadınların büyük çoğunluğunun sigortalı iş bulamadığı için sigortasız çalışmaya yöneldiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca yüksek öğrenime sahip kadınların formel işgücü piyasasında kendilerine yer bulamamaları, enformel istihdamda yer alma noktasında sadece eğitim düzeyinin etkili olmadığını, diğer faktörlerin de etkili olabileceğini ortaya koymuştur.

Haneye giren toplam aylık gelir ile çalışma nedeninin çapraz analiz sonuçlarına göre; 2358 TL'e kadar hane halkı geliri olanların, çalışmayı tercih etmesindeki önceliğin "aile bütçesine katkıda bulunmak" olduğu ortaya çıkmıştır. Beklendiği gibi 2358TL ve üzeri hane halkı gelirine sahip kadınların tamamının ise yoksulluğun en kötü halinde olmamaları nedeni ile kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmayı tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

Hanedeki çalışan kişi sayısı ile haneye giren toplam aylık gelir çapraz analizleri incelendiğinde; bütün çalışan kişi sayısı kategorilerinde yoğunlaşmanın 950-1898 TL gelir düzeyi grubunda olduğu görülmüştür. Ayrıca hanedeki çalışan kişi sayısı arttıkça gelir düzeyinin yükseldiği dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak yoksul hanelerde yaşayan kadınlar; öncelikli olarak aile bütçelerine katkı sağlamak ve çocuklarını okutabilmek için çalışırken; genç, bekar ve yüksek öğrenim düzeyine sahip kadınların daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır. Formel işlerde çalışmak istemelerine karşın kadınların büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerle enformel istihdamda yönelmektedir. Enformel istihdamda yer almak ise bütün olumsuzluklarına karşın "kadının üyesi bulunduğu hanenin" gelirini arttırarak yoksulluklarını bir ölçüde kırmalarına yardımcı olmaktadır.

Kaynakça

Altan, Ömer Zühtü (2006) **Sosyal Politika Dersleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1592, İİBF Yayınları No:185, Eskişehir, 2.Baskı.

Açıkgöz, Reşat (2010) *Kadın Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme*, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, 1(2), 45-60.

- Akgeyik, Tekin; Ersöz, Halis; Yavuz, Arif; Özdemir, Süleyman ve Hasan Şenocak (2004) *İstanbul'da Enformel (Kayıtdışı) Çalışma: Eminönü İlçesindeki İşportalara İlişkin Bir Araştırma*, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 54, Sayı 1, 195-137.
- Alptekin, Duygu ve Gamze Aksan (2010) *Yoksulluk ve Kadın: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu**, Deneyimler ve Yeni Fikirler, 13-15 Ekim 2010, Cilt: 1, 421-434.
- Arıkan, Gülay; Korkut, Elçin ve Cem Uluoğlakçı (2010, 13-15 Ekim) *Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi Uygulaması: Ankara Örneği*, **Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu**, Deneyimler ve Yeni Fikirler, 13-15 Ekim 2010, Cilt 2, 9-15.
- Başbuğ, Aydın (2010) **Sosyal Hukuk Hukukun Toplumsal Temelleri**, 1. Baskı, Ankara: Binyıl Yayınevi.
- Cesur, Ekrem Ersin (2009) *İşgücünün Kadınsılaşması ve Çalışan Yoksullar*, **Uluslararası Disiplinler arası Kadın Çalışmaları Kongresi**, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü 05 – 07 Mart 2009, Kongre Bildiriler, 1. Cilt, 55-64.
- Demiral Nalan., Evin H., Berkan Demiral (2007) **Yoksulluğun, Küreselleşmesi ve Küresel Yoksulluk**, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı, Küresel Yoksulluk, 19 Ekim 2007, Çanakkale, 1-10.
- Demirel, Ahmet; Bilgin, Zuhal; Kocaman, Murat; Ödemiş, Funda; Demirel, Tansel; Ushal, Bengü; Bayrakçı, Suat; Fıstıkoğlu, Evren; Destici, Ahmet; Türköz, Özgün ve Sevinç Başmak (1999) **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi**, Başbakanlık, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara: Cem Web Ofset.
- Dökmen, Zehra (2006) **Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar**, İkinci Basım, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durgun, Özlem ve Demet Çak (2010) *Yoksul Kent Nüfusunun İstihdam Yapısı ve Geçinme Biçimleri: İstanbul Örneği*, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(20) 32-55.
- Ecevit, Yıldız, (2003) *Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?*, **C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi**, 25(4), Özel Eki, 83-88.
- Ecevit, Yıldız ve Süheyla Türkyılmaz (2002) *Kentlerde Kadın Yoksulluğuna Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaklaşım: Kavramsal ve Metodolojik Vurgular*, **8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, 26. Kolokyumu**, 6-8 Kasım, 2002, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Ekin, Nusret (1995) **Kayıtdışı Ekonomi Enformel İstihdam**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1995-17.
- Ercan Metin (2006) **Kayıtdışı Ekonomi ve Hızlı Tüketim Malları Sektörü**, Comart Uluslararası Organizasyon ve Tanıtım Hizmetleri, Ankara: Nurol Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.
- Erdut, Tijen (2005) *İşgücü Piyasasında Enformelleşme ve Kadın İşgücü*, **Çalışma ve Toplum**, c. 3, 11-49
- Erdut, Zeki (2007) *Enformel İstihdamın Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri*, **Çalışma ve Toplum**, c:1, 53-82.

- Eser, Şenay (1997) **Part-Time Çalışmanın Türkiye’de Kadın İstihdamına Etkisi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No: 98, Ankara.
- Gerşil, Gülşen (2015) *Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu, Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:11 Sayı:1, 159-181.
- Goldberg, Gertrude ve Eleanor Kremer (1990) **The Feminization of Poverty only in America?**, USA: Praeger Publishers.
- Güloğlu Tuncay (2005) *Türkiye’de Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış*, [<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/intl/9/>]
- Kızılkaya, Ahmet; Osmanoğlu, Emir; Çetin, Selvet; Kurt, Türker ve Tevfik Erdem (2010) **Türkiye’de Yoksulluk Algısı Araştırması**, Ankara: Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2002, Mayıs) **Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları**, (Editör: Yasemin Özdek) Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, TODAİE 1.Baskı, Ankara, 129-142.
- Lordoğlu, Kuvvet ve Nurcan Özkaplan (2007) **Çalışma İktisadı**, Düzeltilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Özkul, Metin ve Gizem Kanyılmaz (2012) *Yoksulluk ve Enformelleşme Bağlamında Ortaya Çıkan Bir Yaşam Tarzı: Seyyar Satıcılar*, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, c:17, s:1, 27-61.
- Özpinar, Şansel ve Funda Çondur (2007) *Küreselleşme ve Kadın Yoksulluğu*, **IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Küresel Yoksulluk**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, 19-21 Ekim 2007, 481-490.
- Öztürk, Mustafa ve Başak Işıl Çetin (2011) *Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar*, Poverty and Women in World and Turkey, **Journal of Yasar University**, 3(11), 2661-2698.
- Şener Ülker, (Eylül, 2009) *Kadın Yoksulluğu*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, TEPAV Değerlendirme Notu.
- Şenkal, Abdulkadir ve Yaşar Bülbül (2007) *Kalkınma İktisadı ve Sosyal Yapılar, Piyasa ve Sosyal Yapıların Çözünürlüğü*, **Çalışma ve Toplum**, c:4, 91-116.
- Şenses, Fikret (2009) **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, Gülay (1999) *Türkiye’de Kadın İşgücü ve Enformel Sektörde İstihdamı*, **Türkiye’de Kadın İşgücü Seminerleri I-II**, Türkiye İşveren sendikaları Konfederasyonu, Nisan 1999, Bursa, 55-64.
- Topalhan, Türker ve Atilla Güler (2013) *Türkiye’de Kadın Nüfusta Sosyal Dışlanma*, **14. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi**, 25-27 Mayıs 2012, c.2, 892 - 961, İstanbul.
- Topgül, Seda (2013) *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadımlaşması*, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, c:14, s:1, 277-296.

Ulutaş Ünlütürk, Çağla (2009) *Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek*, **Çalışma ve Toplum**, c:2, 25-40.

Vefikuluçay, Duygu; Zeyneloğlu, Simge; Eroğlu, Kafiye ve Lale Taşkın (2007) *Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları*, **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 26-38.